

מראי מקומות - ראש השנה

כת.

ו. שלמים דלאו בני מעילה נינהו איסורא הוא דרכיב בהו כתבו התוספות בנדרים (י) שמבואר כאן שאף שאין מעילה בשלמים, יש איסור דאורייתא ליהנות מהם, ולכך לא יצא. גם התוספות במעילה (יב) הוכיחו מכאן שיש איסור, אבל לא כתבו שהוא איסור דאורייתא [ויש להעיר, מניין אכן שהוא איסור תורה, שמא מה שאמרו לא יצא, היינו מדרבנן]. והקשה הריטב"א, מה בכך שיש איסור ליהנות מהשלמים, הרי סוף סוף הוא תקע בשופר זה, ומדוע אינו יצא. ותירץ שהוא משום מצוה הבאה בעבירה, או משום שאם אכן לא יצא לא עשה שום איסור (שהרי האיסור הוא ליהנות ממנו, ואם לא יצא לא נהנה), ולכך מוטב לומר שלא יצא ולא עבד.

ז. איסורא הוא דרכיב בהו הקשה הטורי אבן (בקונטרס אחרון), מדוע לא אומרים שעשה של שופר ידחה הלא תעשה של איסור הנאה משלמים. וכתב שמדובר ביש לו שופר אחר, שאפשר לקיים שניהם, ולכך אין בזה דין עשה דוחה לא תעשה.

ח. אחד זה ואחד זה יצא מצוות לאו ליהנות ניתנו ביום תרועה העיר שלפי מה שאמרו לעיל שהתוקע בשופר חשוב כ'חוטא' בל יתנאה, משום שמתנאה על ידי התקיעה, אם כן יש לו הנאה גופנית על ידי התקיעה, ואיך שייך לומר בזה מצוות לאו ליהנות ניתנו (לדעת הראשונים הסוברים שיש איסור הנאה גופנית יחד עם המצוה, כמובא להלן). וכתב לחדש שרק השומע יוצא, כיון שאין לו בה הנאה כלל, לפי שמצוות לאו ליהנות ניתנו, אבל התוקע עצמו לא יצא, וצריך עיון בזה.

ט. מצוות לאו ליהנות ניתנו פירש רש"י, לא ניתנו להיות להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו. ובשערי ישר (א', ז', ד"ה ובדרך זה) כתב, שכל שאין לו הנאה חושית, אף שיש לו שמחה, וגם תועלת על ידי מעשה המצוה בעולם הזה או בעולם הבא, אף שאין לך הנאה גדולה מזו, מכל מקום הולכים אחר כוונת מטרת המעשה, וכיון שהמצוות לא ניתנו להנאה, נמצא שכוננת מטרת המעשה אינה לשם הנאה כלל, ומה שנהנה אנו דנים כאילו ממילא נהנה. ועל פי זה כתב ליישב את מה שחילק הבעל המאור (י. בדפי) בין מצוה דאורייתא, שבזה אומרים מצוות לאו ליהנות ניתנו, ובין מצוה דרבנן, שבזה לא אומרים כן, והביא שהר"ן תמה עליו מהו החילוק, ועל פי הסברא הנ"ל ביאר השערי יושר את דבריו, עיין שם.

א. מקצת תקיעה קודם שיעלה עמוד השחר וכו' הקשה הערוך לנו, שהרי כל שיעור תקיעה הוא תשע קולות, וכיצד שייך לכיין שחלק מהם יהיו קודם עלות השחר וחלק אחר כך. וכתב להוכיח מכאן כשיטת הפוסקים שאף אם מאריך הרבה יותר מהשיעור הצריך לו, אם יש מקצת תקיעה בכשרות ומקצת בפסול, לא יצא. ועל כן יש לפרש בתוקע לזמן ארוך בלא הפסק, שחלק ממנו קודם עלות השחר וחלק ממנו אחר כך, שאפילו אם נתברר שתקע שיעור תקיעה אחר עלות השחר, פסול מחמת החלק שהיה מקודם.

ב. ואם קול הברה שמע לא יצא פירש רש"י, שאם שמע קול הברה עם קול השופר, לא יצא. והקשה הרש"ש, שלעיל אמרו שלגבי שופר תרי קלי משתמעו. ותירץ, שהרי זה דומה לשתי קולות מאדם אחר, שגם בדבר חביב לא משתמעו [וזה שלא כדברי הריטב"א והטורי אבן המובאים לעיל (כ"ז)], שהחילוק אינו בין אדם אחד לשני אנשים, אלא בין אם צריך לשמוע שניהם או רק אחד מהם].

ג. מהו דתימא זמנין דמפיק רישיה ואכתי שופר בבור וקא מיערבב קלא קא משמע לן יש לעיין, מהו באמת החידוש. והנה הריטב"א פירש, שהסיבה שכשר לדעת רבה היא משום שאפילו כשהתוקע על שפת הבור, היו אזניו עם השופר בתוך הבור. ומשמע שהחידוש הוא שאין לחוש שהוציאם לחוץ משום שבאמת אזניו בתוך הבור, אבל אם היה חשש שהוציאם לחוץ, יהיה באמת פסול. אבל המאירי כתב, שאפילו אם אזני התוקע מחוץ לבור, יצא כיון שהוא התוקע, קול שופר הוא שומע, ולא קול הברה.

ד. בשופר של עולה לא יתקע וכו' פירש רש"י, שמדובר בתלשו מחיים. וכתב הרש"ש, שלא דוקא מחיים, אלא כל שהוא קודם זריקה, יש בזה מעילה. וכתבו התוספות שהדין שלא יתקע היינו במזיד, שאין בו דין מעילה, אבל בשוגג יצא, כיון שמעל בה, יצא לחולין. ובשפת אמת העיר שסתמת לשון הגמרא לא משמע כן, ועיין שם מה שכתב לפרש שאף במזיד יצא.

ה. כיון דמעל בה נפקא בה לחולין הקשה בחידושי הר"ן, שהרי להלכה אין מעילה בקול. וצידד לומר שכיון שיוצא ידי מצות ה' על ידי שמיעת קול זה, הרי זה חשוב כהנאה גדולה, שמועלים על ידה.

מראי מקומות - ראש השנה

כח. (המשך)

שהאיסור הוא משום שנהנה גם לאחר עשיית המצוה, ולזה ודאי אין היתר.

יג. כפאו ואכל מצה יצא

הקשה הפני יהושע, שכיון שבא ללמדנו שמצוות אין צריכות כוונה, מדוע צריך לומר שכפאוהו, שיאמר שאכל בלא כוונה. ותירץ שבא ללמדנו שאפילו אם גילה דעתו שאין נח לו בזה, יצא. והקשה מכאן על שיטת הרשב"ם, הסובר שאם מכיון שלא לצאת לא יצא לכולי עלמא.

והערוך לנר תירץ, שכיון שהעובר עבירה באונס פטור מעונש, הוה אמיינא שגם המקיים מצוה באונס אינו יוצא ידי חובת המצוה, והשמיעונו שבאונס יצא.

יד. שכפאוהו פרסיים

הקשה הריטב"א, שנעמיד בכפאוהו בית דין. ותירץ, שבאופן זה ודאי יצא, משום שאנו אומרים שמסתמא גמר ואכל לשם מצה, משום שמצוה לשמוע לדברי חכמים, והחידוש הוא שאף בכפאוהו פרסיים יצא.

טו. שכפאוהו פרסיים

כתב הר"ן (י: בדפיו) בשם הרא"ה שדוקא כשיודע שהוא פסח וזו מצה, אלא שאין דעתו לקיים המצוה יצא, אבל כשהוא סבור שזה חול, או שזה בשר, לא יצא. וראה עוד בהמשך דבריו שהביא דעת ראשונים שאף שמצוות אין צריכות כוונה, בסתם, אבל אם מכיון שלא לצאת, אינו יוצא.

י. בשופר של עבודה זרה לא יתקע ואם תקע יצא

כתב הר"ן (י: בדפיו) שמה שלא יתקע לכתחילה, היינו משום שהוא מאוס. ומה שבדיעבד יוצא, הוא דוקא בעבודה זרה של גוי, שכיון שדי בביטול, אין אומרים בזה כתותי מכתת שיעוריה, אבל אם העבודה זרה של ישראל, שלא שייך בה ביטול, לא יצא, משום שאומרים כתותי מכתת שיעוריה.

יא. המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה פירש רש"י, משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו. וכתב המאירי, שאף שלענין עולה ושלמים שגם בהם הדין שיצא משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ומכל מקום אסור לעשות כן לכתחלה, כאן מותר, משום שרק שם החמירו לתוקף האיסור.

יב. המודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של

מצוה בימות הגשמים אבל לא בימות החמה

פירש רש"י, בימות החמה לא משום שיש הנאת הגוף. וכתב הר"ן בנדרים (טו:) שמוכח מזה שהכלל שמצוות לאו ליהנות ניתנו, היינו רק לענין הנאת המצוה, אבל הנאה גופנית שיש לו יחד עם המצוה אסורה. אולם האבני מלואים (כ"ח, ט) הביא מדברי הרשב"א בנדרים שם, שסובר שאף הנאת הגוף שנהנה בשעת קיום המצוה אינה חשובה הנאה, כיון שמצוות לאו ליהנות ניתנו. ומה שאסור לטבול בימות החמה במעין שנדר הנאה ממנו, הביא האבני מלואים מהרוקח בשם המאירי